

VLAD IOAN BONDRE¹, ROMÂNIA

Cuvinte-cheie: familie, creștin, provocări, efecte, divorț.

Provocări asupra familiei tradiționale. Divorțul

Rezumat

Se constată cu stupoare o rată mare a divorțurilor și un număr redus al căsătoriilor. Acest fapt poate fi înțeles în măsura în care tot mai multe familii tradiționale se arondează ideologiei moderne și tot mai mulți tineri aleg să trăiască în concubinaj fără a purta responsabilitatea căsătoriei. Derapajele morale ale societății au determinat discrepanța dintre numărul căsătoriilor și cel a divorțurilor, dar se poate constata cu uimire că societatea este marcată de aceeași provocare: incapacitatea cuplurilor de a conviețui sub presiunea unui conflict relațional inevitabil.

---

¹ Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare.

Keywords: family, christian, challenges, effects, divorce.

Challenges on the traditional family. Divorce

Summary

Statistics show that there is a high rate of divorce and a low number of marriages. This can be understood by the fact that more and more traditional families conform to modern ideology and many young people choose to live in cohabitation without bearing the responsibility of marriage. The moral slippage of society has led to the discrepancy between the number of marriages and divorces but, it can be discovered with astonishment that society is marked by the same perplexity: the inability of couples to live together under the pressure of an inevitable relational conflict.

Provocări asupra familiei tradiționale. Divorțul

Întemeierea familiei creștine este fundamentată pe materia care îi unește pe cei doi parteneri - iubirea, și pe legământul pe care cei doi soți îl fac în fața lui Dumnezeu. Promisiunea pe care noua familie o înfăptuiește reprezintă cartea lor de vizită, acel punct forte care guvernează întreaga lor relație și care se desăvârșește prin binecuvântarea pe care Dumnezeu o revarsă peste cei doi. Despre paradoxul iubirii ce apare pe acest fond, vorbește părintele profesor George Remete în volumul *Cunoașterea prin tăcere*, afirmând că: „iubirea se manifestă și se percepe totdeauna paradoxal, și nu simplu. Astfel, pe de o parte glasul iubirii este diafanitate, este ușor și fin, aproape imperceptibil, pentru că este glasul spiritului; pe de altă parte însă, este o greutate maximă, mai concretă decât cea mai grea realitate materială, pentru că intuim că stă la baza întregii existențe, o determină și o susține”².

Iubirea nu reprezintă doar un act fundamental al sincerității celor doi soți, ci o adevărată declarație a responsabilității unuia față de altul. În acel spațiu al sinergiei dintre cei doi parteneri și Dumnezeu Treimic, Taina Căsătoriei devine perceptibilă cu adevărat, iar rațiunea i se supune întrutotul. Identitatea unuia dintre parteneri se reflectă în personalitatea celuilalt, nodul destinului se împletește într-o armonie a cunoașterii reciproce, dispare păcatul, se pune început bun mântuirii.

Teologia căsătoriei a arătat că unirea celor doi soți devine o ancoră a suportului moral, desăvârșită într-o cunună a faptelor bune la care partenerii sunt chemați a lua parte. Binecuvântarea pe care Dumnezeu o revarsă asupra noii familii întemeiate are un sens îndoit. Primul aspect evidențiază responsabilitatea pe care Biserica și-o atribuie în vederea progresului duhovnicesc al celor doi. Dacă Sfinții Părinți au vorbit în numeroase rânduri despre acțiunea proniatoare a îngerilor care veghează întreg parcursul vieții omului, cu siguranță, această purtare de grijă este extinsă și în momentul în care cei doi devin un singur trup. Cea de-a doua natură a binecuvântării pe care Dumnezeu o revarsă asupra familiei nou întemeiate se reflectă în imaginea sfințeniei la care cei doi sunt chemați „căci bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă și femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios” (I Corinteni 7, 14). Așadar, starea paradisiacă a omului devine sinonimă cu starea pe care acesta o posedă în momentul în care el devine una cu partenerul său „Nu este bine ca omul să fie singur” (Facere 2, 18), arătând prin aceasta apartenența sa în grădina Raiului.

Aflat pe drumul cunoașterii, marcat de dorința de a stăpâni și de a guverna toate cele ce sunt în jurul său, omul scapă cuantificării, abdică în fața prezentului și se face părtaș căderii. Aceasta nu se referă doar la natura sa duhovnicească, ci rezonază inclusiv în latura sa personală și intimă. Omul nu se mai vede capabil a răspunde cerințelor partenerului de viață, ci își construiește fericirea prin raportarea la acele evenimente care îi garantează succesul în fața lumii. Viața de cuplu nu mai satisface năzuințele personale, deoarece explorarea unor teritorii necunoscute pare a fi mult mai atractivă. Se poate constata chiar o analogie între actul dezicerii față de partener și momentul neascultării protopărinților noștri, deoarece aceste fapte subliniază

---

² George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2011, p. 413.

în mod vădit egocentrismul, dorința de afirmare a propriei identități. Lipsa ascultării este cauza principală care îndepărtează pe om de Adevăr, iar acest aspect a fost sesizat încă de la creație. Efectele pe care neascultarea le-a produs au fost devastatoare. Păcatul și-a făcut simțită prezența, iar acest lucru a produs un efect nefavorabil familiei, determinând solubilitatea acesteia, atât la nivel spiritual, cât și fizic. Așadar, degradarea cadrului familial derivă din natura păcătoasă a individului, din refuzul acestuia de a contribui în mod eficient la echilibrarea situației sale conjugale și spirituale.

În cadrul societății contemporane se constată un regres în ceea ce privește capacitatea partenerilor de a analiza situația conflictuală din sânul propriei familii prin raportarea la acțiunile proprii. Deși Dumnezeu a oferit familiei toate premisele ca aceasta să funcționeze în parametrii ideali ai împlinirii, mirajul lumii în care aceasta își expune trăirile determină insuccesul. Familia tradițională a fuzionat pe alocuri cu ideologia modernă, fapt ce a maximizat și potențat pericolul destrămării ei, iar noile tipuri de familii sunt expresia vie a acestor fenomene. Secularizarea familiei tradiționale prin libertinajul conviețuirii în concubinaj a condus la desacralizarea elementelor cordare care stabileau legătura soților.

Studiile ultimelor decenii prezintă situația reală a modului în care se gestionează o situație conflictuală, apărută între parteneri sau într-o familie. Emanciparea în decursul istoriei i-a acordat femeii la nivel instituțional un rol important, puterea de a condamna gesturile improprii ale bărbatului. Astfel, o situație conflictuală poate fi mult mai ușor de mediat, deoarece femeile pot solicita ajutorul instituțiilor abilitate în a le oferi protecție și suport moral. Din nefericire, în familiile moderne situațiile conflictuale nu sunt supuse unei medieri, ci se îndreaptă spre separarea imediată a celor doi parteneri. Dacă în familia tradițională, generarea unui conflict se aplatiza prin bunăvoința unui partener de a cere iertare celuilalt, în familia modernă, conflictul determină separarea celor doi parteneri. Ceea ce le lipsește cu adevărat acestor parteneri sunt conștiința și smerenia. Familia modernă nu este capabilă să acționeze în virtutea iertării, ci în măsura orgoliului personal și a superiorității față de celălalt. Abordarea cu multă lejeritate a deciziei acestora să nu mai formeze o familie vine pe fondul timpului pe care l-au petrecut înainte de a întemeia o familie. Concubinajul celor doi a produs saturație, iar decizia de a întemeia o familie a fost susținută de cadrul extins al familiei din care fac parte sau de dorința de a legaliza conviețuirea pentru a beneficia în mod deplin de drepturile pe care societatea le oferă unei familii. Așadar, validarea separației nu mai trebuie să reprezinte un acord comun al celor doi, ci hotărârea unuia dintre parteneri de a părăsi domiciliul conjugal.

În cadrul societății contemporane, divorțul nu mai este mai văzut ca un act tragic, ca un insucces sau ca o problemă de natură personală, deoarece lui i se atribuie un caracter independent de relațiile sale cu alte lucruri. Se observă cu stupefacție că divorțul unei familii nu pecetluiește soarta indivizilor, pentru că aceștia ajung a se raporta la ei înșiși cu o mai mare atenție, revin la vechile lor pasiuni, trăiesc din nou în libertate. Mulți adulți se bucură de șansa de a începe o nouă viață raportată la experiențele anterioare. Ei devin mai maturi, au capacitatea de a examina mult mai atent situația în care se află, se îndreaptă spre alte orizonturi de cunoaștere. Inițial, această tranziție pare că deține cheia prin care o nouă viață poate începe, dar realitatea este alta. Divorțul de partener închide sursa binecuvântărilor care s-au revărsat peste cei doi, deoarece, conform Sfintei Scripturi „Dumnezeu urăște alungarea femeii” (Maleahi 2, 16). Acest semn al disprețului față de hotărârea partenerilor de a se separa este

considerat o încălcare a cuvântului lui Dumnezeu „ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Marcu 10, 9) „și vor fi amândoi un trup” (Matei 19, 5). Sub aspectul neascultării față de legea divină, cei doi se vor desprinde din triungiul format în taina căsătoriei, în al cărui cap stă Hristos Domnul. Acest fapt contribuie în mod negativ la percepția generală a tainei căsătoriei, deoarece orice permisivitate duce la anularea conținutului. Posibilitatea celor doi tineri de a se recăsători poate induce falsa impresie că taina căsătoriei este doar o punte de legătură, care la un moment dat al vieții oferă drepturi egale celor doi parteneri. Mai grav decât atât, desprinderea din raportul pe care cei doi soți îl au cu Dumnezeu îi determină ca în cadrul noilor relații în care vor păși, elementul divin să fie doar o constatare și nu o permanentizare. Din acest motiv, tot mai multe cupluri refuză ca a doua căsătorie să se mai săvârșească religios. Deși pretend că legislația civilă este formală, mulți tineri se îndreaptă doar spre căsătoria civilă, ca urmare a dorinței de a dobândi foloasele pe care statul le pune la îndemâna celor căsătoriți.

Efectele permisivității societății contemporane au condus la apariția unui număr record de divorțuri, iar acest fapt a atras privirile critice ale tradiționaliștilor. Din acest motiv, încercând o oarecare împăcare, societatea postmodernă a dezvoltat o serie de programe destinate cuplurilor divorțate. Aceste programe au ca scop menținerea unui echilibru psihic și fizic, dar nu se îndreaptă spre latura spirituală a celor afectați de procesul divorțului. În acest caz, societății postmoderne i se poate imputa lipsa de maturitate venită pe fondul provocărilor pe care le-a adus, dar și pe lipsa identificării unor soluții permanente, așa cum sunt ele regăsite în cadrul Bisericii.

Efectele adverse pe care divorțul le produce partenerilor se revarsă asupra sănătății emoționale, fizice și spirituale ale acestora. Din acest motiv, alături de centrele de consiliere psihologică, Biserica și-a deschis brațele pentru a oferi alinare celor care au trecut prin situații tragice, marcate de separarea partenerului. Grija față de sănătatea membrilor ei a determinat Biserica să implementeze programe speciale de consiliere spirituală. De aceea, tot mai mulți slujitori ai altarelor s-au specializat în psihologie, care, alături de teologie, asigură acel pansament vindecător al rănilor sufletești. Înlănțuirea celor două domenii vine pe fondul situațiilor în care familia unuia dintre parteneri privește cu scepticism divorțul, iar cel în cauză se află agasat de gândul singurătății. Pentru a elucida în termeni clari situația emoțională a celor care trec prin procesul divorțului, s-au organizat programe speciale de consiliere spirituală. În tot mai multe Biserici, slujitorii altarelor desfășoară activități prin care se încearcă abolirea stărilor depresive, deschiderea spre noi orizonturi, depășirea momentelor de criză. Reușita este garantată prin lipsa prejudecăților celor care trec printr-o despărțire și de puterea credinței care se dezvoltă în aceștia odată cu suportul pe care Biserica îl oferă.

Spre deosebire de misiunea Bisericii care a căutat metode prin care cei doi parteneri să nu ajungă în faza procesului de divorț, societatea contemporană a găsit mereu scuze acestor procese, afirmând cu tărie că limita psihică este cea care conduce la despărțirea celor doi soți, că nu există niciun motiv viabil ca un cuplu să rămână împreună devreme ce există o tensiune permanentă între cei doi. S-au constituit de-a lungul timpului legi care să absoarbă șocul suferit de unul dintre parteneri, așa - zise căi amiabile care să expună situația conjugală într-o notă mediatoare. Din acest motiv, tot mai multe case notariale înregistrează procese de divorț, prin acele hotărâri comune, care reprezintă refuzul celor doi soți de a mai conviețui, fără a se preciza motivul deciziei lor. Acest fapt atestă starea morală a societății care refuză să găsească

mijloacele necesare pentru a-i împăca pe cei doi soți.

Exacerbarea drepturilor omului, precum și nefasta înțelegere a libertății pe care o posedă au determinat ca procesul de divorț să fie văzut azi prin prisma unui act semnat în fața unui reprezentant juridic. Simpla nepotrivire de caracter, invocată de unul dintre parteneri, este azi suficientă pentru ca divorțul să se pronunțe. Prin această dorință nehibzuită a unuia dintre parteneri sau a amândurora se produce un paradox nemaîntâlnit - alterarea iubirii dintre ei. Unii teologi au încercat să treacă prin filtrul istoriei acest act necugetat al separării soților care nu precizează motivul real al deciziei lor, iar acest lucru a produs o neînțelegere și mai mare. Dacă Dumnezeu l-a creat pe om din incomensurabilitatea iubirii Lui, Acesta nu se poate despărți de el oricât de mult ar greși, ci îl cuprinde din nou, îl ridică și îl prețuiește cu aceeași dragoste cu care tatăl l-a primit pe fiul cel rătăcitor (Luca 15, 11-32). În acest sens, niciunul dintre parteneri nu a privit căsnicia cu maximă responsabilitate, căci potrivit codului Calimach, căsătoria reprezintă „viețuirea într-o legiuită însoțire cu dragoste, cu frică de Dumnezeu și cu cinste, într-o tovarășie nedespărțită, de a naște prunci, de a-i crește, a se ajuta între ei după putință la toate întâmplările”³.

În aceeași notă a efectelor negative produse de societatea postmodernă și îndreptate spre viața de familie, se poate observa că pragul critic prin care societatea trece nu se resimte în sfera înaltă a guvernării politice, deoarece tot mai multe state consideră că divorțul soților ține de alegerea personală a acestora, iar acest lucru nu ar trebui să afecteze latura economică a țării respective. Din contră, se pare că numărul crescut al persoanelor rămase singure determină ca impozitarea veniturilor lor să aducă mai multe resurse economice bugetului de stat. Mai mult decât atât, la cel mai înalt nivel de guvernare, familia tradițională este văzută prin filtrul conservatorismului, al idealurilor învechite, fapt pentru care nu se consideră necesară implementarea unui raport de activitate care să vizeze redresarea și reinițializarea conviețuirii legale și morale dintre bărbat și femeie.

Conform unor ideologii moderne, „prin căsătorie se maximalizează veniturile și condiția, iar divorțul poate veni pe fondul acumulării informațiilor bogate despre parteneri”⁴. Sustenabilitatea acestei teze poate veni pe fondul concubinajului prezent la o scară înaltă în cadrul societății contemporane, dar subliniază totodată o paradigmă - limitele cunoașterii partenerului de viață. Unii sociologi sunt de părere că este necesară o cunoaștere profundă a viitorului partener de viață, deoarece prin aceasta se poate garanta succesul căsniciei. Din păcate, în sfera gândirii contemporane, cunoașterea partenerului de viață implică și o latură a indecenței, imorală. Despre aceasta din urmă vorbește Metodi din Olimp în cuvântarea sa, *Despre Castitate*, atrăgând atenția asupra pornirilor ce vin ca urmare a relației de dragoste dintre două persoane. El le recomandă celor doi îndrăgostiți chibzuință și închiderea spre păcat, care „se traduce prin obișnuința ochilor de a tria cele ale desfrâului și de a ridica privirea spre Dumnezeu, fapt ce produce castitate”⁵. „În societatea noastră modernă și plină de promiscuitate, acești pași sunt mereu inversați. Cu toate acestea, Biblia nu precizează nimic cu privire la

³ Andrei RĂDULESCU, *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris – Codul Calimach*, București, Edit. Academiei Republicii Populare România, 1958, p. 90.

⁴ Petru ILUȚ, *Sociopsihologia și Antropologia familiei*, Iași, Edit. Polirom, 2005, p. 174.

⁵ METODIU DIN OLIMP, „Banchetul sau Despre Castitate – PSB 10”, în Ioasaf O. Popa, *Fericire și castitate în epoca de aur a Patristicii*, București, Edit. Anastasia, 2001, p. 164.

căsătoriile de încercare, în care cuplurile să trăiască împreună în afara căsătoriei. Nu numai că sunt imorale, ci îl împiedică pe viitorul partener să ia în căsătorie o fecioară”⁶.

Această afirmație a lui Carl Laney deschide calea pentru a înțelege importanța căsătoriei din perspectiva relațiilor intime. Numărul crescut al cuplurilor care se folosesc de beneficiile pe care căsătoria le oferă în ceea ce privește latura intimă determină ca odată cu trecerea timpului, acestea să nu mai fie considerate atractive, mai ales în momentul în care cei doi aleg să se căsătorească. Glasul marilor duhovnici vine să confirme faptul că relațiile intime premaritale determină, odată cu trecerea timpului apariția suprasaturației. Din acest motiv, multe familii nu se mai regăsesc, nu își mai consideră partenerii atractivi, relațiile dintre cei doi se răcesc, facilitând apariția divorțului.

Deși singurul motiv viabil pentru despărțirea celor doi soți ar fi adulterul, unii cercetători consideră că, odată cu emanciparea societății, omul poate avea drept de a invoca o serie numeroasă de motive care ar putea declanșa procesul de divorț. Conform unora, tinerii sunt considerați ca principalii vinovați ai acestui curent masiv, deoarece rolul lor în epoca modernă a luat o altă formă. Ei nu mai sunt văzuți prin ochii tradiționalismului sau ai clasicismului, deoarece, odată cu progresul societății, ei au devenit martori ai consumerismului de orice fel, inclusiv al celui intim. Conform lui Chappell Lougee, „tinerii sunt supuși alegerilor conjugale care le limitează succesul, prin rata mare a divorțurilor”⁷. În contemporaneitate, potrivit curentelor politice extreme, familia a devenit „un tratat științific, aplaudat de prietenii democrației liberale”⁸, iar acest fapt se regăsește în lejeritatea cu care se pronunță azi desfacerea unei căsătorii. Imaginea pe care familia și-a creat-o în cursul istoriei este spulberată astăzi de ideologii inepte, cărora li se acordă încredere. Familia nu mai posedă calitatea de celulă de bază a societății, deoarece, conform unor beatnici, ea și-a pierdut puterea de a rămâne indisolubilă, odată cu apariția divorțului. Abolirea acestei instituții a intrat pe grila de programe a unor mase sociale și politice, iar numărul proceselor de divorț reprezintă garanția unui posibil succes.

Psihologul Craig Everett consideră că „divorțul este unul dintre cele mai confuze și tulburătoare evenimente prin care trec vreodată majoritatea oamenilor. Le subminează relațiile, sentimentul de continuitate a vieții, însuși centrul de echilibru al identității lor”⁹. Deși i se atribuie acest rol negativ, rata divorțului este din ce în ce mai mare. Mult mai gravă decât ponderea maximizată a acestui fenomen este cauza care conduce la desfacerea căsătoriei. Datorită incapacității soților de a governa relația în măsura credinței și a respectului reciproc, au apărut numeroase situații care au determinat ca legătura dintre aceștia să se dizolve. Pentru cuplurile proaspăt căsătorite, orice neînțelegere poate degenera în separare. Începând cu secolul al XX-lea, căsătoria se poate desface prin acordul părților, în fața unui reprezentat juridic sau notar, fără ca unul dintre cei doi parteneri să expună motivele reale pentru care a decis să pună

⁶ Carl LANEY, „Fără divorț și fără recăsătorie”, în *Divorț și recăsătorie. Patru perspective creștine*, s.l., s.a., p. 7-8.

⁷ Caroyne Laougee CHAPPELL, *The History of the European Family – Family Life in Early Modern Times*, London, Edit. Yale University Press, 2001, p. 190.

⁸ Brigitte BERGER, „The Family in the Modern Age - More Than a Lifestyle”, in *First Things – A Monthly Journal of Religion and Public*, 2003, p. 60.

⁹ Craig EVERETT/Sandra Volgy EVERETT, *Divorțul sănătos – 14 etape ale divorțului și recăsătoririi*, București, Edit. Trei, 2008, p. 9.

punct relației lor.

Deși societatea contemporană își cere drepturile prin legile pe care aceasta le promulgă pentru membrii ei, se constată că orice despărțire în afara actului de adulter, reprezintă o anomalie, deși, potrivit învățaturii Sfântului Apostol Pavel, nici măcar adulterul nu ar trebui să se considere motiv pentru divorț. Pentru omul contemporan, îndemnul de a păstra cu orice preț legătura indisolubilă a căsătoriei înseamnă a accepta crizele produse de către partener. În acest context, în viziunea multora, conviețuirea alături de soțul infidel nu mai poate sta sub semnul binecuvântării, căci prin acel act nesăbuit al infidelității se alterează unirea dintre cei doi.

Textul de la Matei 19, 9: „Iar Eu zic vouă că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, și se va însura cu alta, săvârșește adulter; și cine s-a însurat cu cea lăsată săvârșește adulter”, poate reprezenta temeiul legal pentru desfacerea căsătoriei, dar se solicită o maximă atenție asupra notei în care a fost formulat. Acest text, considerat de unii exegeți ca răspunsul prompt pe care Mântuitorul l-a oferit fariseilor și cărturarilor care l-au ispitit, trebuie încadrat în contextul real al evenimentelor. După minunile pe care Iisus Hristos le-a săvârșit în Galileea, El a pornit împreună cu ucenicii lui spre Iordan. În acele ținuturi, El a cuvântat poporului despre Împărăția lui Dumnezeu, dar curiozitatea fariseilor era legată de *cartea de despărțire* pe care o pot da soțiilor lor. Pentru a nu produce sminteală în inima fariseilor, Mântuitorul Iisus Hristos își îndreaptă atenția spre legea lui Moise, la învățătura predată în școala Hillel și Shammai¹⁰, care permite bărbaților să se despartă de soțiile lor pe temeiul infidelității. Răspunsul pe care Mântuitorul îl pregătise, era cu totul altul: „Ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Matei 19, 6), dar nu a putut fi dezvoltat, de frică ca nu cumva fariseii să săvârșească un gest nesăbuit - uciderea femeilor lor.

Prin răspunsul pe care Mântuitorul Iisus Hristos l-a oferit fariseilor, se poate înțelege că adulterul este singurul motiv de divorț, dar realitatea este alta. Dacă Iisus Hristos ar fi admis divorțul pe baza adulterului, atunci El ar fi contrazis indisolubilitatea căsătoriei pe care a binecuvântat-o și pe care a ridicat-o la rang de taină. Beniamin Fărăgău arată în acest context că „deși textul de la Matei arată că adulterul este o primă pricină a divorțului, realitatea problemei este recăsătorirea sau preacurvia”¹¹, prin aceasta din urmă înțelegându-se întemeierea unei noi relații fără a te despărți de cea veche.

Iisus Hristos încearcă să condenseze o lecție de predare a învățăturilor morale, prin care fariseii să înțeleagă că despărțirea de soțiile lor reprezintă o neascultare față de porunca lui Dumnezeu (Matei 19, 6), dar nu are același efect negativ ca și în cazul uciderii de către aceștia a soțiilor infidele. Utilizarea de către Mântuitorul Iisus a sintagmei, *afară de*, trebuie înțeleasă în măsura unirii dintre cei doi „va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa” (Marcu 10, 7). Textul de la Romani 7, 1-3, reprezintă un indice în acest sens: „Căci femeia măritată e legată, prin lege, de bărbatul său atâta timp cât el trăiește, iar dacă i-a murit bărbatul, este dezlegată de legea bărbatului. Deci, trăindu-i bărbatul, se va numi adulteră dacă va fi

¹⁰ Învățătura Școlii Hillel admitea divorțul ușor, oferindu-i-se femeii cartea de despărțire. În schimb, doctrina Școlii Shammai era mult mai conservatoare, doar adulterul putea constitui un motiv legal de divorț. Mântuitorul Iisus Hristos preia învățătura acestor două școli și le răspunde fariseilor prin învățătura pe care Moise o lăsase evreilor, căci mulți dintre aceștia din urmă își ucideau soțiile infidele. A se vedea, Beniamin FĂRĂGĂU, *Divorțul și Recăsătoria – Deși Dumnezeu urăște despărțirea în căsătorie, El nu întoarce spatele problemei*, București, Edit. Fundația Istoria Binecuvântării, 2009, p. 17.

¹¹ Beniamin FĂRĂGĂU, *op.cit.*, p. 17.

cu alt bărbat, iar dacă i-a murit bărbatul este liberă față de lege, ca să nu fie adulteră, luând un alt bărbat”.

În măsura cuvântului adresat de Mântuitorul Iisus Hristos fariseilor, structura *afară de* se referă și la căsătoriile ce implică *porneia*, o legătură incestuoasă despre care vorbește cartea Leviticului în capitolul 16. Doar în acest context, Iisus Hristos și-ar fi putut declara acordul procesului de divorț. Mai mult decât atât, în formularea acordului Lui, Iisus ar fi ținut cont de incestul regelui Irod Antipa, care a fost aspru judecat de către Sfântul Ioan Botezătorul. Dacă Iisus nu ar fi ținut cont de acel eveniment, atunci s-ar fi creat o situație limită care ar fi pus capăt misiunii Sale de propovăduire a Împărăției Cerurilor¹². Cu siguranță Iisus ar fi fost prins și închis ca și în cazul Sfântului Ioan Botezătorul, iar acest fapt ar fi schimbat ordinea lucrărilor misionare.

Adulterul era considerat la evrei un subiect delicat, deoarece periclita, atât imaginea celor doi soți, cât și pe cea a familiei extinse. Căsătoria unui evreu se baza pe trei elemente esențiale. Primul element se concentra pe *dabaq*, pe afecțiunea pe care bărbatul o purta femeii. Cel de-al doilea element, numit *berît*, reprezenta legământul pe care bărbatul îl făcea soției lui în fața familiilor lor, iar ultimul element, numit *azab*, făcea referire la momentul în care tânărul părăsea casa părintească, conviețuind cu soția lui în alt loc¹³. Ca urmare a acestor fapte prin care soțul își declara dragostea față de soția lui, adulterul constituia un prejudiciu, o suprimare a personalității soțului. Din acest motiv, Iisus Hristos a arătat că divorțul și recăsătoria sunt forme clare ale adulterului, deoarece urmarea acestor evenimente îi arată pe oricare dintre cei doi parteneri expuși păcatului preacurviei, cu excepția decesului unuia dintre aceștia.

Pe temeiul unei exegeze atente a Sfintei Scripturi, Carl Laney încearcă să formuleze o concluzie asupra elementelor definitorii ale vieții de familie: „Pe baza studierii celor mai importante pasaje biblice referitoare la căsătorie, divorț și recăsătorire, se poate concluziona că planul original și voia lui Dumnezeu pentru creație este ca legământul căsătoriei să fie valabil până la moarte; nici Dumnezeu Însuși și nici Dumnezeu prin Moise nu a poruncit divorțul; explicația dată de Noul Testament cu privire la motivul pentru care Vechiul Testament permitea divorțul constă în inimile împietrite ale oamenilor, inimi nesupuse limitelor stabilite de Dumnezeu; Sfântul Apostol Pavel spune că învățăturile fundamentale ale lui Iisus trebuie urmate întocmai, și anume că soția nu are voie să-și părăsească bărbatul și că bărbatul nu are voie să divorțeze de soția sa; recăsătorirea nu este păcătoasă pentru o văduvă sau un văduv, cu condiția ca noul partener să fie credincios; recăsătorirea după un divorț constituie un act de adulter și pentru bărbat și pentru femeie; căsătoria cu o persoană divorțată reprezintă un act de adulter; când divorțul are loc, singurele opțiuni biblice pentru persoana divorțată este împăcarea sau viața celibatară”¹⁴.

Nu trebuie omis un aspect esențial al reglementărilor scripturistice cu privire la divorț, și anume, *cartea de despărțire*. Potrivit arhimandritului Vasilios Papadakis, lipsa cărții de despărțire, pe care Dumnezeu ar fi putut să o îngăduie, vine pe fondul posibilității ca un bărbat să aibă mai multe soții¹⁵. În conformitate cu legea iudaică, bărbatul putea să-i ofere soției sale

¹² Carl LANEY, *op.cit.*, p. 17.

¹³ *Ibidem*, p. 6.

¹⁴ *Ibidem*, p. 23-24.

¹⁵ Vasilios PAPADAKIS, *Teologia Ortodoxă despre divorț*, Galați, Edit. Egumenița, 2011, p. 5-79.

get-ul, adică, *cartea de despărțire*, ceea ce însemna posibilitatea de recăsătorie sau de a forma o nouă relație. În schimb, Kesket Harr crede că această lege poate fi considerată o formă de abuz spiritual în cazul unui refuz venit din partea bărbatului, care nu dorea sub nicio formă să-i acorde soției sale această carte de despărțire. Prin acest refuz, soția rămânea în permanență legată de soțul său, fără a avea vreo șansă de a-și întemeia o altă familie¹⁶. În studiul *Men Who Refuze to Grant a Religious Divorce*, Shulamith Walfisch subliniază efectele negative ce se desprind din lipsa cărții de despărțire. El își îndreaptă atenția spre femeie, spre cea care va fi supusă judecății societății și care nu va reuși să se dezvolte social și economic, dar și spre copiii acesteia care vor fi considerați bitangi, fără vreo posibilitate reală de integrare în comunitatea iudaică. Estimările actuale asupra numărului femeilor care nu au primit *cartea de despărțire* din partea soților lor se ridică la peste 100.000 de cazuri¹⁷. Aceste cifre conduc la apariția unei paradigme legate de interpretarea legii iudaice, căreia i se poate imputa caracterul supremației. Neadaptabilitatea constituției iudaice cu privire la *cartea de despărțire* reprezintă o problemă de discriminare, care trebuie tratată cu mult discernământ (Deuteronom 24, 1-4). Urmare a expansionismului ecumenic și a noilor ideologii cu privire la drepturile omului, etica iudaică ar trebui să sufere mici modificări de nuanță, în așa măsură, încât problema cărții de despărțire să fie un subiect al timpurilor trecute. Poziția pe care ar trebui să o adopte societatea iudaică vizavi de problema cărții de despărțire poate fi inspirată de cuvintele lui Charles Swindoll, care afirmă în studiul său, *Strike the Original Match*: „A fi liber de această legătură a căsătoriei înseamnă în mod evident a fi liber de responsabilitatea acelei căsătorii. Părăsirea de către partenerul nemântuit rupe legătura, permițându-i celui credincios să divorțeze și să se recăsătorească”¹⁸.

Această afirmație, deși viabilă în contextul riguros al constituției iudaice, poate suferi modificări de conținut, mai ales în ultima ei parte. Deși nu a oferit o hermeneutică asupra problemei adulterului și a efectelor ce urmează lui, Mântuitorul Iisus Hristos nu a fost de acord cu recăsătorirea, ci s-a raportat asupra ei ca fiind un păcat. Acest aspect întărește și mai tare convingerea că iubirea celor doi soți nu se poate altera, ci ea trebuie să rămână indisolubilă și unică.

Sub acest apanaj al disfuncționalității relațiilor dintre soți se întrevede o graniță dispusă între două extreme: istorică și modernă. Latura istorică se fundamentează pe învățăturile Sfintei Scripturi, care afirmă că adulterul este singurul motiv de divorț. Acesta nu trebuie înțeles numai în măsura răspunsului pe care Mântuitorul l-a oferit fariseilor de teamă ca nu cumva aceștia să săvârșească un păcat mai mare - uciderea soțiilor lor, ci în substrat, făcând referire la relațiile incestuoase. Sub aspectul modern al disfuncționalității relațiilor dintre soți, adulterul este cel mai rar întâlnit motiv de divorț, înaintea lui existând un întreg paletar de abuzuri, insulte sau excese venite din partea unuia dintre parteneri. Acest ultim aspect reprezintă pentru mulți tineri un semn de întrebare, vizavi de hotărârea pe care trebuie să și-o asume în momentul în care

¹⁶ Kesket HARR, „Scars of the Soul – Jet Refusal and Spiritual Abuse in Orthodox Jewish Communities”, în *Nasim*, 31/2017, p. 37.

¹⁷ Shulamith WALFISH, „Men Who Refuse to Grant a Religious Divorce – Characteristics, Motivation and Mays of Contending With the Issue”, în *Nashimi – A Journal of Jewish Women’s Study and Gender Issues*, 18/2009, p. 188.

¹⁸ Charles SWINDOLL, *Strike the Original Match*, Oregon, Edit. Multnomah Press, 1980, p. 146, *apud*. Carl LANEY, *op. cit.*, p. 22.

relația conjugală nu se desfășoară potrivit bunei rânduiei. Tinerilor li se oferă posibilitatea de a renunța la partenerul lor pe baza unor neîmpliniri conjugale sau a exceselor de furie și alcool. Acest libertinaj, caracterizat printr-o democrație fără limite, se bazează pe o lipsă acută de norme și conduite morale. De aceea tinerii trebuie învățați și inițiați în a purta responsabilitatea partenerilor lor, iar Biserica poate deveni, în acest caz, cel mai bun învățător.

Bazându-se pe cuvântul Sfintei Scripturi: „Eu urăsc alungarea femeii” (Maleahi 2, 16); „ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă” (Marcu 10, 9); „Te-ai legat de femeie? Nu căuta dezlegare. Te-ai dezlegat de femeie? Nu căuta femeie” (I Corinteni 7, 27), Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Apostol Pavel afirmă cu tărie că nu există niciun motiv de divorț. Acestei afirmații nu i se poate aduce nici critică, deoarece ea reprezintă temelia adevăratei iubiri, care „îndelung rabdă” (I Corinteni 13, 4). Orice abdicare de la acest fundament trebuie înțeleasă în măsura lipsei de responsabilitate, maturitate sau curaj, cu atât mai mult cu cât „libera alegere, dragostea și dezinteresul i-au adus pe cei doi împreună”¹⁹.

Lipsa de smerenie a societății contemporane a străpuns latura învățătoarească a Sfinților Părinți, iar acest fapt i-a determinat pe tineri să se lase prinși într-un malaxor al cultului personalității. Din acest motiv, multe state au început să accepte desfacerea căsătoriilor pe temeiul oricărui considerent. Constanța Ghițulescu oferă un exemplu de acest fel, amintind în studiul ei *În șalvari și cu ișlic - Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, de traiul rău, care se traduce prin violența domestică venită din partea unuia dintre parteneri. Desigur, acest act de brutalitate trebuie condamnat cu vehemență, deoarece reprezintă o slăbiciune de caracter și nu o supremație. Tot în secolul al XVIII-lea se întâlnesc cazuri de deviații comportamentale precum: soții limbute sau leneșe, vrăjitoare sau risipitoare. În anul 1780 se întrezărește un caz special, care avea drept consecință implicarea în mod exagerat a soacrei în familia tinerilor căsătoriți²⁰. În Mesopotamia și în Bizanț, sterilitatea unuia dintre parteneri, precum și alienarea mintală puteau fi considerate motive de divorț. La indieni, divorțul poate surveni pe fondul exceselor de alcool sau al nesupunerii femeii în fața bărbatului²¹. În Coreea de Sud, divorțul stă în strânsă legătură cu situația financiară a cuplului, deoarece exercită o presiune mare asupra sănătății psihice, ceea ce îi determină pe parteneri să caute soluții de compromis conjugal²², iar în sfera hindusă, divorțul se putea pronunța pe temeiul incapacității soției de a naște copii. În acest ultim caz, bărbatului i se oferea posibilitatea de a fi bigam²³. La Roma existau trei tipuri de divorț: *communi consensu*, prin învoiala părților; *bona gratia*, atunci când unui soț i se imputa o boală; *insta causa*, adică adulterul²⁴. Legislația veche românească accepta divorțul soților în momentul în care apăreau anumite boli care periclita evoluția cuplului, sau când tatăl își ținea în brațe propriul copil atunci când el era botezat, dar și atunci când unul dintre parteneri exprima dorința de a se

¹⁹ Petru ILUȚ, *op.cit.*, p. 172.

²⁰ Constanța GHIȚULESCU, *În șalvari și cu ișlic - Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Edit. Humanitas, 2004, p. 254-268.

²¹ Roxana Maria TRIF, *op.cit.*, p. 14-16.

²² Kyoung Ae KONG/Hee Jeon CHOI/Soo In KIM, „Mental Health Among Single and Partnered Parents in South Korea”, în *PLOS ONE*, 12/2017, p. 2.

²³ Wermer F. MENSKI, „Modern Indian Family Law”, în *Journal of the American Society*, 123/2003, p. 261.

²⁴ Laura IVANOVICI, *Procesul de divorț*, București, Edit. C.H. Beck, 2006, p. 20.

călugări. În cazul unei căsătorii în care soțul se simțea atras de monahism și de demnitatea de episcop, divorțul intra sub egida canoanelor bisericești și era acceptat. Potrivit literaturii de specialitate, Biserica Ortodoxă Română poate accepta divorțul soților pe baza a patru criterii: moartea religioasă prin apostazie sau erezie; moartea morală atunci când se comite o crimă sau un avort; moartea fizică; moartea civilă prin anularea juridică a căsătoriei²⁵.

Acceptul pe care Biserica îl oferă cu privire la desfacerea căsătoriei dintre doi soți nu trebuie să fie considerat o suprimare a autorității scripturistice, ci trebuie să fie înțeles în măsura cuvântului pe care Mântuitorul l-a adresat fariseilor, de frică ca aceștia să nu săvârșească un păcat și mai mare - uciderea soțiilor lor. Așadar, cele patru criterii acceptate de Biserică trebuie privite într-o notă a purtării de grijă față de viața omului. Dacă Sfântul Apostol Pavel afirmă că nu există niciun temei pentru a se pronunța divorțul soților, atunci acceptul pe care Biserica îl oferă în vederea realizării lui trebuie să aibă un conținut logic, definit de lipsa de voință a unuia dintre parteneri de a accepta notele fundamentale ale vieții de familie, de refuzul de a dialoga în vederea identificării problemelor de conținut, precum și de ignoranța fundamentelor religioase.

Acordul societății de a accepta desfacerea căsătoriei pe baza unor atitudini eronate, venite din partea unuia dintre parteneri, atestă fragilitatea cu care aceasta se înfățișează înaintea provocărilor viitorului. Prezența abuzului emoțional și fizic în cadrul relației dintre doi soți este un lucru condamnat care se cere atent examinat, deoarece, nu motivul în sine reprezintă o anomalie, ci exteriorizarea nefastă a unuia dintre parteneri. În acest context, se încalcă orice limită a egalității dintre cei doi, a echilibrului dintre iubire și responsabilitate și se trece într-o extremă a manifestărilor egoiste. Provocările la care sunt supuși membrii unei familii trebuie înțelese sub forma unor probe prin care se examinează cunoașterea de sine a fiecăruia și capacitatea de fuzionare a celor doi. Dezechilibrele civile care apar pe parcursul căsniciei celor doi soți nu trebuie considerate motive de divorț, indiferent de presiunea pe care acestea o exercită. În cadrul familiilor tinere, instabilitatea emoțională venită pe fondul exceselor unui partener conduce la apariția divorțului. Urmare a lipsei de conștiință cu privire la realitatea teologică a căsătoriei, tinerii societății postmoderne afirmă că nu mai pot face față abuzurilor sau insultelor partenerilor lor. Primul pas pe care tinerii îl fac spre desfacerea unei căsătorii nu este reprezentat de starea conflictuală cu partenerul de viață, ci de lipsa de pregătire a ambilor soți pentru viața de familie. Potrivit acestui argument, soții au datoria de a lucra împreună la fericirea lor, fericire care solicită un efort permanent. Acest efort nu trebuie văzut dintr-un unghi al compromisului, ci în măsura cunoașterii sinelui prin celălalt. Absorbția energiei negative venite din partea partenerului de viață și transformarea ei în iubire, prin iertare, este cheia succesului vieții de familie, iar acest aspect poate sublinia încă o dată faptul că nu există niciun temei real al divorțului.

Imaturitatea societății și lipsa ei de coerență spirituală au determinat apariția unui antropocentrism extrem, care, văzut prin filtrul vieții de familie se concretizează prin supremația unui partener față de celălalt. Acest aspect nu trebuie inclus în contextul cuvântului Sfintei Scripturi, așa cum consideră unii textul de la Efeseni 5, 33: „iar femeia să se teamă de bărbat”, deoarece sensul cuvintelor exprimă o jertfelnicie reciprocă ca manifestare a sentimentului de iubire. Manifestarea supremației în cadrul unei familii desecă trupul unic al celor doi soți, iar

²⁵

Ibidem, p. 26-43.

efectul produs este destrămarea relației.

Pe acest fond al lipsei de discernământ și al imaturității apar disoluțiile conjugale, care sunt încadrate de către sociologi într-un sistem de tip bulgăre de zăpadă. În studiul *Sociopsihologia și antropologia familiei*, sociologul Petru Iluț prezintă o serie de cauze care favorizează apariția divorțului. Datorită frecvenței lor, acestea au ajuns să fie clasate ca proceduri și vor forma, cu timpul, o materie aparte. Așadar, prima etapă a procesului de divorț o reprezintă sancțiunea. Unii parteneri resimt o îndepărtare față de ceilalți, simt că nu mai există un numitor comun care să-i țină împreună, ci fiecare se bazează pe forțele proprii, acuzând și culpabilizând lipsa de interes a celuilalt. Din cauza acestor fenomene, cei doi soți ajung să constate că nu mai pot conviețui, fiind necesară o despărțire, cel puțin temporară. Realitatea cotidiană arată că cele două etape se finalizează cu declarația ambilor parteneri de a înceta mariajul sau de a divorța²⁶.

Dezvoltarea fără cusur a procedurilor de cunoaștere a modului în care funcționează omul, precum și cercetările secolelor trecute, ar trebui să readucă în conștiința societății adevăratele valori după care membrii ei se pot ghida. Lipsa unei atente observații asupra necesităților spirituale ale oamenilor condamnă clar modul de guvernare a societății. Mai grav este faptul că societatea permite dezvoltarea unei ideologii eronate. În acest sens, unii psihologi și sociologi au început să alcătuiască un sistem al așa-numitului *divorț sănătos*. Antiteza termenilor subliniază încă o dată lipsa de interes a societății față de sănătatea spirituală, fizică și psihică a membrilor ei, dar acest fapt nu îi împiedică pe unii tineri să acceseze datele propuse de către acest nou tip de divorț.

Craig Everett și Sandra Volgy prezintă, în studiul lor, 14 etape ale *divorțului sănătos*. Acestea sunt dispuse într-o ierarhie a evenimentelor ce apar în sânul unei relații conjugale. Prima etapă se bazează pe îndoielile pe care unul dintre parteneri le are cu privire la fidelitatea celuilalt, iar acest fapt produce în subconștient o anumită rezervă. Acestei prime etape i se adaugă răceala, caracterizată de un comportament de nepăsare sau ignoranță față de nevoile unuia dintre parteneri. A treia etapă este imaginația, care propune un exercițiu de viețuire fără partener. Cea de a patra etapă, separarea, este caracterizată de părăsirea domiciliului conjugal. Etapa numărul cinci propune pseudoreconcilierea sau dorința de a trăi din nou în perfectă armonie. Imaginația divorțului, cea de a șasea etapă, vine pe fondul insuccesului de a restabili o legătură puternică cu partenerul de viață. A șaptea etapă este definită de divorțul propriu-zis. Etapa numărul opt poartă numele de ambivalență și se caracterizează de presiunea pe care conștiința o exercită asupra psihicului celor doi foști parteneri. Mediarea, cea de a noua etapă, are menirea de a-i aduce pe foștii soți într-un dialog permanent. Etapa numărul zece este generată de conflictul permanent dintre cei doi și degenerază în lungi procese juridice, mai ales dacă este vorba și despre coparentalitate, cea de a unsprezecea etapă. Ultimele trei etape ale *divorțului sănătos*, așa cum grav este el definit, sunt reprezentate de prima și ce de-a doua recăsătorie, dar și de o familie amestecată, vitregă²⁷.

Extrema în care cade societatea postmodernă prin exacerbarea proceselor de divorț este demonstrată de studiul Tamarei Harris. Autoarea face referire la cele peste 18 milioane de procese de divorț trecute prin mâna mediatorilor care au încercat să reducă costurile proceselor,

²⁶ Petru ILUȚ, *op. cit.*, p. 169-171.

²⁷ Craig EVERETT/ Sandra Volgy EVERETT, *op.cit.*, p. 14-15.

dar nu s-au îndreptat spre medierea conflictului dintre clienți²⁸. Conform acestui grafic, se poate realiza un profil moral al celor care au datorita de a-i împăca pe cei doi parteneri. Prin acest exemplu, se poate constata că divorțul reprezintă pentru o categorie profesională un câștig, nu prin prisma medierii conflictului, ci prin procesul efectiv, care poate avea o durată de câțiva ani. Cele mai recente studii ale dreptului familiei au scos la iveală statistici cu privire la numărul de divorțuri pronunțate într-o singură zi. „În America, au loc zilnic peste 5000 de divorțuri... jumătate din cuplurile căsătorite sunt sortite divorțului”²⁹, arată studiul *The Right to Same Sex Divorce*. În Europa se înregistrează 47 de divorțuri la 100 de căsătorii, ceea ce înseamnă că peste 20 % din cupluri provin dintr-un divorț. În spațiul monden, acest fapt nu pare să reprezinte o gravitate, deoarece foarte multe cupluri susțin ideea, conform căreia experiența anterioară constituie un avantaj în noua relație. Mai mult decât atât, unele familii regale care reprezentau un indice pentru societatea monarhică, s-au constituit pe baza unor legături cu parteneri deja divorțați, așa cum este cazul prințului Charles de Wales sau al alteței sale Meghan de Sussex.

Baza de date a societății postmoderne în raport cu viața de familie arată direcția spre care se îndreaptă tânărul contemporan, dornic de a-și întemeia o familie. Lipsa unor modele, abundența provocărilor și iresponsabilitatea reprezintă jaloanele prin care aceștia trebuie să treacă pentru a-și asigura stabilitate emoțională și o căsnicie fericită. Prezența unor astfel de obstacole în viața tânărului aflat pe drumul cunoașterii poartă însemnul criticii care se poate aduce societății, care, deși aflată într-un expansionism extrem în toate punctele de mediere, îndrumare și direcționare, totuși nu ia nicio poziție. Această idee nu trebuie înțeleasă în maniera unei revoluții interne în care societatea să îngreădească libertatea omului de a decide asupra vieții sale, ci în măsura implementării unor legi prin care să supravegheze mult mai atent evoluția membrilor ei. Dacă postmodernismul ar milita într-o direcție validată de normele morale, atunci relația dintre Stat și Biserică ar fi îndreptarul vieții omului aflat în căutarea sinelui prin celălalt. Se poate observa că doar Biserica posedă responsabilitatea membrilor ei, în măsura împlinirii lor sufletești. Capacitatea ei sfințitoare face ca fiecare provocare să-și găsească rezolvarea; de aceea multe cupluri apelează la serviciile oferite de Biserică, având garanția reușitei. Prezența harului Duhului Sfânt și tactul pastoral al preoților devin linia de marcaj a celor doi soți care se află în impas. Din acest motiv, tinerii care doresc să-și întemeieze o viață de familie trebuie să „caute mai întâi Împărăția Cerurilor, ca toate celelalte să li se adauge lor” (Matei 6, 33).

În timpul unei căsătorii se formează două lumi: cea a realității, în care cuplul își desfășoară activitatea, și cea tainică, care stă sub semnul binecuvântării lui Dumnezeu. Orice fisură apărută în vreuna dintre acestea o afectează inevitabil și pe cealaltă, de aceea, în cazul familiilor cu copii, gravitatea unui divorț atinge limitele maxime. Provocarea la care acei copii sunt supuși nu ține doar de faptul că va trebui să aleagă părintele lângă care vor să conviețuiască, ci de efectele pe care divorțul le produce asupra sănătății psihice și spirituale a lor. Studiul Fionei Kelly reprezintă cel mai potrivit exemplu în acest sens. Autoarea pune accentul pe procesele care se dezvoltă la nivelul psihicului unui copil, ai cărui părinți au divorțat, deoarece

²⁸ Tamara Harris ROBINSON, „Understanding Divorce Coaches”, în *American Journal of Law*, 29/2016, p. 197.

²⁹ Judith M. STINSON, „The Right to Same Sex Divorce”, în *Case Western Reserve Law Review*, 62/2011, p. 449-451.

întreaga lui viață ajunge a fi presărată de gândul vinovăției desfacerii căsătoriei părinților lui³⁰. În aceeași notă, studiul *After Divorce* al Laurenei Wimmer arată predispoziția copiilor divorțați spre o serie a abuzurilor psihice și uneori sexuale venite pe fondul lipsei de siguranță³¹. Certitudinea acestor dezechilibre este constatată de toți cei care se află în preajma unor astfel de copii care, deși primesc o atenție deosebită, totuși nu se pot desprinde de gândul că familia din care provin nu va mai rămâne unită. *A qualitative Study of Conservative Protestant Adults Who Experienced Parental Divorce as Adolescents* exprimă fenomenele care se produc la nivel psihic. În cadrul studiului se prezintă ideea, conform căreia copiii părinților divorțați se dezvoltă mult mai încet și au, așadar, nevoie de o atenție mult mai mare. Sănătatea lor psihică devine șubredă, având mereu impresia că sunt singuri sau abandonati sau, mai grav decât atât, ei simt că nu mai au capacitatea de a iubi sau de a-și deschide sufletul spre cei din jurul lor³².

În numele acestor provocări, apare în mod inevitabil acuzația care se aduce societății postmoderne, deoarece aceasta nu se focalizează în mod constant pe efectele devastatoare ale proceselor de divorț. Societatea se bazează pe instituțiile pe care le-a creat, având falsa impresie că acestea pot rezolva traumele prin care trec copiii ai căror părinți au divorțat. Numărul redus al asistenților sociali și al psihologilor reprezintă nepăsarea societății față de membrii ei. Desigur, nu se poate vorbi despre situații 1:1, în care fiecare copil să fie pus sub observație în permanență de către un psiholog, ci despre lipsa efectivă a specialiștilor și programelor de mediere, reabilitare și sprijin în cadrul unităților de învățământ în care copiii își desfășoară activitatea.

Un aspect deosebit ce trebuie reținut atunci când se vorbește despre efectele pe care divorțul le produce asupra sănătății spirituale a tinerilor ține de dezechilibrul sentimentului religios. Studiul *Divorce and Religious Involvement Among Young Adults* reprezintă cheia înțelegerii acestui fenomen. Autorii studiului consideră că toate elementele religioase care au fost raportate de către copii ca fiind bune, tind să scape de sub această formă și să devină supuse judecății în momentul în care părinții lor divorțază³³. În acest context, unii tineri nu consideră că este necesar să își însușească valențele religioase, deoarece Dumnezeu nu trebuia să îngăduie divorțul părinților lor. Din acest motiv, tinerii își întorc fața de la Adevăr și încep treptat să-l ignore. Mai mult decât atât, critică în mod exclusiv apartenența religioasă a părinților lor, încercând să le explice inadaptabilitatea acesteia la situația dată.

Șirul efectelor negative îndreptate spre sănătatea spirituală a copiilor ca urmare a divorțului părinților lor este vast. Fiona Kelly oferă în acest sens un exemplu care se referă la utilizarea unor termeni care pot să inducă în mintea tinerilor a căror părinți au divorțat, discrepanțe. Utilizarea termenului *Tată*, ca atribut dat lui Dumnezeu, poate să imprime în conștiința unui tânăr dezechilibrat psihic ca urmare a traumei divorțului părinților lui ideea,

³⁰ Fiona KELLY, „Parent Families Under British Columbia’s New Family Law Act - A Challenge to the Supremacy of the Nuclear Family or a Method by Which to Preserve Biological Ties and Opposite Sex Parenting”, în *UBC Law Review*, 44/2013, p. 566.

³¹ Lauren WIMMER, „After Divorce”, în *Christian Century*, 2006, p. 22.

³² Joshma KNABB/David BROKAW/Kevin REIMER/Robert WELSH, „Retrospective Meaning – Making in Adulthood – A Qualitative Study of Conservative Protestant Adults who Experienced Parental Divorce as Adolescents”, în *Journal of Psychology and Christianity*, 28/2009, p. 45.

³³ Jiexia ELISA ZHAI/Christopher G. ELLISON/Norval D. GLENN/Elisabeth MARQUARDT, „Parental Divorce and Religious Involvement Among Young Adults”, în *Sociology of Religion*, 68/2007, p. 127-128.

conform căreia nu poate exista nicio corespondență reală între cei doi³⁴. Contrar acestui exemplu, unii tineri consideră divorțul părinților lor ca fiind o acțiune de care Dumnezeu are de știre și că aceasta se petrece cu un motiv bine întemeiat³⁵.

Latura spirituală a copiilor a căror părinți divorțează este grav supusă provocărilor³⁶. Există posibilitatea ca aceștia să renunțe în prima fază la tot ceea ce înseamnă sentimentul religios și să se îndrepte spre nihilism. Astfel de cazuri trebuie urmărite cu real interes de către părinți, solicitându-se ajutor Bisericii. Deși există o totală lipsă de interes față de modul în care Biserica poate acționa în astfel de cazuri, realitatea confirmă un succes al acesteia. Programele pe care Biserica le desfășoară, tactul pastoral al preoților și harul Duhului Sfânt, care lucrează permanent reprezintă acele structuri care protejează sănătatea copiilor ai căror părinți au divorțat. Desigur, sănătatea spirituală a copiilor este esențială în vederea unui progres duhovnicesc, dar, alături de aceasta, trebuie să funcționeze în parametrii corecți și sănătatea psihică.

Divorțul a fost asociat mereu cu episoade depresive, cu stări de zăbucium lăuntric sau cu fenomene anxioase. Faptul că divorțul nu se referă strict la desfacerea legăturii dintre cei doi soți ci include bariere financiare, situații parentale deosebite sau schimbări sociale, îi atestă complexitatea. Majoritatea efectelor pe care divorțul le produce sunt strict legate de sănătatea psihică a celor doi soți. Unii dintre aceștia resimt într-o măsură mai mare stările depresive, care, uneori, sunt caracterizate de schizofrenii. Simptomele anhedonice includ apetitul slab, lipsa productivității, ceea ce ar putea determina apariția unor gânduri sinucigașe³⁷. Pe lângă tulburările psihiatrice și schizofreniile ce solicită tratamente cu numeroase substanțe antipsihotice³⁸, cel mai grav efect pe care divorțul îl produce la nivelul psihicului este indus de starea de *coînconștiență*. Aceasta se referă la o ereditate psihică transmisă copiilor care, probabil, vor trece prin aceleași situații de conflict familial³⁹.

Permisivitatea societății postmoderne asupra degradării spirituale, psihice și fizice a membrilor ei demonstrează lipsa afectivității față de aceștia. Dacă Biserica, prin învățătura Mântuitorului Iisus Hristos, a evidențiat în mod repetat responsabilitatea membrilor ei, atunci cel supus judecății trebuie să fie omul. Balanța pune pe talere două situații concrete: cea a lumii desacralizate, imorale și secularizate, și cea a vieții

³⁴ Fiona KELLY, *op.cit.*, p. 566.

³⁵ Joshma KNABB/David BROKAW/Kevin REIMER/Robert WELSH, *op.cit.*, p. 51.

³⁶ Unii specialiști consideră că multe dintre comportamentele deviante ale copiilor ai căror părinți au divorțat, se dezvoltă în imediata perioadă a evenimentului. În acest timp, copiii au nevoie de mult suport spiritual și sentimental, de mult echilibru. A se vedea, Arieke J. RIJEN/Aart C. LIEFBROER, „European Views of Divorce Among Parents of Young Children – Understanding Cross-National Variation”, în *Demographic Research*, 27/2010, p. 29.

³⁷ Tom ROSENSTROM/Tim FAWCETT/ Andrew HIGGINSON/Niina Metsa SIMOLA/Edward HAGEN/Alasdair HOUSTON/Pekka MARTIKAINEN, „Adaptive and Non-Adaptive Models of Depression – A comparison Using Register Data on Antidepressant Medication During Divorce,” în *PLOS ONE*, 12/2017, p. 4.

³⁸ Mihail Cristian PÎRLOG/Cristina COTOCEL/Răzvan TURCU/Anca CHIRIȚĂ, „Alterarea modelului familial tradițional. Consecințe psihopatologice”, în *Provocări ale familiei contemporane. Perspective psiho-socio-medicale*, București, Edit. Universitară, 2015, p. 136.

³⁹ Gabriela POPESCU/Bianca Bogdana PELTEA, „Ereditatea psihică și traumele moștenite din arborele genealogic. Iertarea în psihoterapiile transgenționale”, în *Provocări ale familiei contemporane. Perspective psiho-socio-medicale*, București, Edit. Universitară, 2015, p. 145-146.

desăvârșite în măsura cunoașterii lui Dumnezeu. În acest context, omului îi revine datoria de a alege și de a-și asuma alegerea respectivă. Noua generație trebuie să fie îndreptată spre adevăr, trebuie să realizeze că provocările vieții conjugale sunt ispitele care întăresc credința relației, că orice viciu se poate elimina, că atitudinea nefastă a partenerului de viață se poate transforma, că nu există niciun motiv real ca soții să divorțeze. Desigur, atingerea luminii taborice implică credință, nădejde și dragoste, dar tânărului i se oferă toate acestea în mod gratuit, el trebuie doar să le acceseze. Din acest motiv, provocările vieții de familie trebuie văzute într-o notă spirituală, ca elemente ce încheagă iubirea celor doi parteneri într-o formulă neîmpărțită și nedespărțită.

Bibliografie:

BERGER, Brigitte, „The Family in the Modern Age - More Than a Lifestyle”, in *First Things – A Monthly Journal of Religion and Public*, 2003.

CHAPPELL, Caroyn Laougee, *The History of the European Family – Family Life in Early Modern Times*, London, Edit. Yale University Press, 2001.

EVERETT, Craig/Everett, Sandra Volgy, *Divorțul sănătos – 14 etape ale divorțului și recăsătoririi*, București, Edit. Trei, 2008.

FĂRĂGĂU, Beniamin, *Divorțul și Recăsătoria – Deși Dumnezeu urăște despărțirea în căsătorie, El nu întoarce spatele problemei*, București, Edit. Fundația Istoria Binecuvântării, 2009.

GHIȚULESCU, Constanța, *În șalvari și cu ișlic - Biserică, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Edit. Humanitas, 2004.

HARR, Kesket, „Scars of the Soul – Jet Refusal and Spiritual Abuse in Orthodox Jewish Communities”, în *Nasim*, 31/2017.

ILUȚ, Petru, *Sociopsihologia și Antropologia familiei*, Iași, Edit. Polirom, 2005.

IVANOVICI, Laura, *Procesul de divorț*, București, Edit. C.H. Beck, 2006.

- Kelly, Fiona**, „Parent Families Under British Columbia’s New Family Law Act - A Challenge to the Supremacy of the Nuclear Family or a Method by Which to Preserve Biological Ties and Opposite Sex Parenting”, în *UBC Law Review*, 44/2013.
- KNABB, Joshma/Brokaw, David /REIMER, Kevin, / WELSH, Robert**, „Retrospective Meaning – Making in Adulthood – A Qualitative Study of Conservative Protestant Adults who Experienced Parental Divorce as Adolescents”, în *Journal of Psychology and Christianity*, 28/2009.
- KONG, Kyoung Ae/CHOI, Hee Jeon/SOO IN, Kim**, „Mental Health Among Single and Partnered Parents in South Korea”, în *PLOS ONE*, 12/2017.
- LANEY, Carl**, „Fără divorț și fără recăsătorie”, în *Divorț și recăsătorie. Patru perspective creștine*, s.l., s.a.
- MENSKI, Wermer F.**, „Modern Indian Family Law”, în *Journal of the American Society*, 123/2003.
- Metodiu din Olimp**, „Banchetul sau Despre Castitate – PSB 10”, în Ioasaf O. Popa, *Fericire și castitate în epoca de aur a Patristicii*, București, Edit. Anastasia, 2001.
- PAPADAKIS, Vasilios**, *Teologia Ortodoxă despre divorț*, Galați, Edit. Egumenița, 2011.
- PÂRLOG, Mihail Cristian/COTOCEL, Cristina/TURCU, Răzvan/CHIRIȚĂ, Anca**, „Alterarea modelului familial tradițional. Consecințe psihopatologice”, în *Provocări ale familiei contemporane. Perspective psiho-socio-medicale*, București, Edit. Universitară, 2015.
- POPESCU, Gabriela/PELTEA, Bianca Bogdana**, „Ereditatea psihică și traumele moștenite din arborele genealogic. Iertarea în psihoterapiile transgenționale”, în *Provocări ale familiei contemporane. Perspective psiho-socio-medicale*, București, Edit. Universitară, 2015.
- RĂDULESCU, Andrei**, *Adunarea izvoarelor vechiului drept românesc scris – Codul Calimach*, București, Edit. Academiei Republicii Populare România, 1958.
- REMETE, George**, *Cunoașterea prin tăcere*, Alba Iulia, Edit. Reîntregirea, 2011.
- RIJKEN, Arieke J./AART, C. Liefbroer**, „European Views of Divorce Among Parents of Young Children – Understanding Cross-National Variation”, în *Demographic Research*, 27/2010.

ROBINSON, Tamara Harris, „Understanding Divorce Coaches”, în *American Journal of Law*, 29/2016.

ROSENSTROM, Tom/FAWCET, Tim/HIGGINSON, Andrew/NIINA, Metsa Simola/HAGEN, Edward/H, Alasdair/MAERTIKAINEN, Pekka, „Adaptive and Non-Adaptive Models of Depression – A comparison Using Register Data on Antidepressant Medication During Divorce,” în *PLOS ONE*, 12/2017.

STINSON, Judith M., „The Right to Same Sex Divorce”, în *Case Western Reserve Law Review*, 62/2011.

SWINDOLL, Charles, *Strike the Original Match*, Oregon, Edit. Multnomah Press, 1980.

WALFISH, Shulamith, „Men Who Refuse to Grant a Religious Divorce – Characteristics, Motivation and Mays of Contending With the Issue”, în *Nashimi – A Journal of Jewish Women’s Study and Gender Issuesm*, 18/2009.

WIMMER, Lauren, „After Divorce”, în *Christian Century*, 2006.

ZHAI, Jiexia Elisa /Christopher G. Ellison/Norval D. Glenn/Elisabeth Marquardt, „Parental Divorce and Religious Involvement Among Young Adults”, în *Sociology of Religion*, 68/2007.